

Coccia, Emanuele, 2016. *La vie des plantes: Une métaphysique du mélange*. Paris: Editions Payot et Rivages (eng. övers., 2018, *The Life of Plants: A Metaphysics of Mixture*. John Wiley and Sons Ltd).

Anmälan av Rolf Hugoson

Påfallande ofta skildras filosofers avancerade reflektioner över kunskaper som om de försiggick till vardags. Sokrates stannar till på väg upp från Pireus. Kierkegaard passerar vimlet på Kongens Nytorv. Rousseau samlar växter i en schweizisk skog. I Hannovers slottspark föreslår Leibniz inför Sofia av Pfalz, att två identiska löv inte kan finnas: tid och rum tillåter så att säga inga matematiska likhetstecken.

Filosofin vill gärna vara vardaglig, ty den är knappast en vetenskap bland andra, utan snarare en allmänmänsklig förmåga. Som Hans Ruin förklarar (2024: 23): "För oss består naturen av 'lagar', 'system', 'talförhållanden', med mera, men alla dessa bestämningar av naturen [...har vi] ärvt som ett färdigt intellektuellt gods. Att träda in i det filosofiska bildningsförloppet är istället att på nytt erfara dem i deras process och tillblivelse".

Gröna omgivningar utgör alltså en favoriserad bakgrund för sådana erfarenheter och har ibland också utgjort filosofins föremål. Rousseau hoppades rentav att floran skulle kunna erbjuda färre krav, ett befriande underlag för drömmier snarare än strikta filosofiska reflektioner. Fast vad hör han plötsligt, strax bortom urskogen i den Edenlika ravin han nyss trott sig ensam upptäcka? En strumpstickningsmaskin tickar högljutt – en intilliggande gård är också en manufaktur! Överallt detta samhälle, fyllt av flit, möda och jobb.

På senare har flera universitetsfilosofer på nytt försökt tänka igenom naturens olika lagar och skepnader: människans biologi, djuren och ekosystemen. De påminner oss om att det en gång fanns något som kallades naturfilosofi, på senare tid förnyad, ibland genom samarbetsprojekt, där naturvetare bjudit in humanister, ibland mer självständigt, som då Arne Naess på 1970-talet uppfann ekofilosofin: "Låt älvarna leva".

I en annan anda lanserade Michel Foucault vid samma tid en för statsvetare utmanande föreställning om "biopolitik" – vilket kanske bara på svenska skulle kunna missförstås som en kulturpolitisk underavdelning. I första delen av *Sexualitetens historia* (1976) insisterade Foucault på att modern politik (det vill säga inte bara den moderna staten) skiljer sig från sina föregångare (kapitel V,

s. 188, min övers.): "Människan kunde i årtusenden känna igen sig i Aristoteles föreställning om henne: ett levande djur, som dessutom kunde anta en politisk existens; medan den moderna människan är ett djur i vars politik hennes roll som levande väsen satts i fråga." Sammanhanget förtydligar att detta moderna ifrågasättande eller politisering – biopolitiken – inte handlar om att frånta människor deras liv. Tvärtom måste nu livet på alla sätt bevaras.

Äldre tiders makthavare framhävde istället sin förmåga att hantera döden, gärna i strid eller vid hjältars begravning, medan livet antogs sköta sig självt. Moderna makthavare tar livets organisering som sin huvuduppgift, men vill enligt Foucault knappt ens tänka på döden, fast de till nöds kan beordra att liv släcks, om befolkningens liv anses hotade: "Rätten att döda och låta leva har ersatts av *makten att hålla vid liv* och att utsätta för döden" (ibid: 181, min kurs.). Några dödsfall per år måste även Trafikverkets nollvision tolerera.

Efter Foucaults insats dröjde det ett tag innan Giorgio Agamben i *Homo Sacer* (1995) förtydligade betydelsen av ett par bekanta ord för liv, som på Aristoteles tid användes annorlunda. Grekerna gjorde skillnad på två typer av liv: dels *zoe*, den livskraft myllret av alla levande varelser delade, dels *bios*, människors leverne. Agamben invände också mot Foucaults avgörande förståelse av modern politik som ett samhälleligt utbrett och ofta påfallande styreslöst fenomen; debatten om detta fortsätter.

Mer avgörande är att *bios*, genom att enbart utgå från människor glömmar det enkla förhållandet, att även vi deltar i *zoe*. I sitt vidmakthållande av befolkningens *bios* saknar alltså modern politikförståelse för livet i vidare mening, *zoe*.

Visserligen har redan en Jacques Derrida (i *Glas*) ställt Hegel (i *Andens fenomenologi*) till svars, för att i sin skildring av "andens" tilltagande rationalitet alltför snart ha nedvärderat vad Hegel kallade blomsterreligion (1807/2008: 476): "Blomsterreligionens oskuld, den blott självlösa föreställningen om självet." Men inte heller Derrida tänkte sig att växter skulle "leva" i filosofisk mening. Hans flora förblev bara ett exempel på det instabila och ibland destruktiva växande, vars kraft Hegel tycktes anse överspelad (jfr Nealon 2016: 78f).

Just här tillhandahåller ett verk av den italienske filosofen Emanuele Coccia en värdefull erinran. Coccias bok *Växternas liv* kom på franska redan 2016 (*La vie des plantes*), på engelska två år senare. Den viktiga undertiteln är "blandningens metafysik". Växterna är här inte bara en grön bakgrund till filosofin, utan deras liv erbjuder för Coccia oemotståndliga löften om ny kunskap.

Här kan den moderne statsvetaren tänkas likna en drömmande Rousseau (men med blicken fäst vid skärmar och sociala nätverk), som överraskas då det knäpper till i skogen. Fast nu kommer ljudet inte från strumpstickare, inte heller från skogsskördare, miljöaktivister eller för den delen klimatförändringen, utan från träden själva, låt säga tallen, *pinus sylvestris*, eller från mossan, algerna, svamparna, lavarna. Skogen spritter av liv!

Coccia har på ytan en konventionell uppfattning om växter. Han säger sig inledningsvis vara upprörd över att så många nutida filosofer inte ens lärt sig växternas namn. Kollegorna är inte bara antropocentriska, utan också zoocentriska (där zoo betyder djur) och rentav geocentriska. Coccia talar oväntat om världen med vidare syftning än planeten, eftersom växterna låter honom tänka kosmogoniskt. Växterna sysslar med att skapa världar, säger Coccia. Traditionell naturvetenskap tenderade som bekant att tvärtom se omgivningen som den avgörande påverkansfaktorn för livet.

Även Coccia underbygger sina argument med referenser till naturvetenskap, särskilt botaniken. Han utgår också i bokens eleganta disposition från den enkla organisering vi alla känner till. Vi vet att växter har blad, rötter och blommor, som nästan gränslöst kan multipliceras – till skillnad från djurlivet, där varje individ har en fast uppsättning organ: vi har antingen två ben, fyra, sex eller möjligen åtta. Coccia delar således upp sin bok i tre teorier: en teori om bladen, en teori om rötterna, en teori om blommorna.

Vi kanske mest intresserar oss för våra egna liv, men har väl hört av Linné eller någon efterföljare (kanske geobiologen Hope Jahren med sin underhållande självbiografi *Lab Girl*, 2016): att de sockerproducerande bladen anknyter till solen och atmosfären; att rötterna är växternas vattenledningar och kommunikationscentraler; att blommorna ansvarar för deras sexliv.

Varje del av växten anknyter till omgivningen och bidrar därmed till att skapa världar, säger Coccia. Bladen bildar syre, bladen bryts ned och blandas till jord, rötterna flyttar vatten och näringsämnen, blommorna försörjer insekterna. Genom att just som liv skildra dessa anknytningsformer tänker sig Coccia således bortom det slags levande där människan alltför självklart ställs i världens mitt.

Teorierna utgår ofta från botaniken, kemin och ibland även fysiken (2016: 54): "Man kan inte vistas i ett flytande rum utan att påverka och omforma den omgivande verkligheten" (visste redan Arkimedes, kunde Coccia ha lagt till: även Leibniz bör ha instämt). Modern kunskap om atmosfären gör det rimligt att begripa växternas avgörande roll, deras världskapande förmåga. Om jag förstår Coccia rätt, utsätts antagandet om det epokgörande i människans förmåga till geologisk påverkan här för mild kritik (s. 94): "Man behöver inte vänta på Anthropocene för att urskilja paradoxen, att det var växterna som för miljontals år sedan omvandlade världen, genom att skapa djurlivets förutsättningar."

Alltså ändå en ganska geocentrisk världsbild? Verkligen inte, säger Coccia, som i andras dyrkan av planeten bara urskiljer en ny religion. Sträcker sig vårt erkännande av Copernicus och Galileos upptäckt, heliocentrismen, ens längre än till en artig nick? Följer vi däremot växternas liv är det solen som hamnar i centrum, fast den i mer vidsträckt bemärkelse ju bara är en stjärna bland andra

(s. 120): "tack vare växterna är livet inte enbart ett *kemiskt* faktum, utan även och framför allt ett *astrologiskt*".

Då betydelsen av *zoe* återupprättas, kan vi se bortom våra socialt etablerade *bios*. Coccias världsbild gör det enklare att röra sig mellan olika politiska och vetenskapliga uppfattningar om livet.

Hans avslutande och mest uppenbart politiska kritik träffar våra moderna universitet. De har uppenbarligen fastnat i en akademisk organisation (*bios theoretikos*) där specialisering prioriteras. Onekligen är också växterna specialiserade (somliga har omvandlat bladen till taggar för att kunna överleva i öknen) men inte på samma sätt, utan bara tack vare sin ständiga inblandning i livet, i allas vårt liv, menar Coccia. Växter, ting och idéer är alltid mindre disciplinerade än universitetsämnen: "de blandar sig i varandra utan respekt för förbud och etikett" [...] "varje sanning är förbunden med andra sanningar". En befriande tanke: en utmaning.

Referenser

- Agamben, Giorgio, 1995. *Homo sacer: Il potere sovrano e la nuda vita*. Turin: Einaudi, 2005.
- Foucault, Michel, 1976. *La volonté de savoir* (vol. 1 av *Histoire de la sexualité*). Paris: Gallimard, NRF.
- Hegel, Georg, 1807. *Andens fenomenologi*, sv. övers. Stockholm: Thales, 2008.
- Hverven, Sigurd, 2018. *Naturfilosofi*. Oslo: Dreyers forlag.
- Jahren, Hope, 2016. *Lab Girl*. London: Vintage books/Penguin.
- Nealon, Jeffrey, 2016. *Plant Theory: Biopower and Vegetable Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Rousseau, Jean-Jacques, 1782. *Les rêveries du promeneur solitaire*. Paris: Garnier-Flammarion, 1967.
- Ruin, Hans, 2024. *Kommentar till Hegels Andens fenomenologi*. Södertörns högskola.